

Savariai anzix

(1962 – 1965)

Visszaemlékezés

Írta: Vujovich Zoltán

Ötven évvel ezelőtt, valamikor nyáron volt a felvételi elbeszélgetés Szombathelyen, három évvel az érettségim után. Csak zárójelben jegyzem meg, az érettségim előtt tudtam meg, hogy X-es, azaz osztályidegen vagyok, amely jelentősen visszavetett a tanulásban. Ez az akkor még érvényben lévő származási kategorizálás az értelmiségi származást így bélyegezte meg. Azért, mert édesanyám pedagógus volt, édesapám jogász. Hogy mennyire ostoba és bornirt volt ez a negatív megkülönböztetés, maga a családom cáfolja meg, hiszen a nagyapán kétkezi munkás volt, egyszerű lakatos, aztán hajógépész, majd gőzmalmot épített Kecskeméten. No, a családom igazi bűne ez volt, hiszen a felszabadulás után a malom még működött, aztán ezt gyorsan államosították, így lettünk „malmos család”. Édesapámnak volt ereje kitörni a „burzsuj” családból, jogot tanult, de vesztére, mert ő meg a régi kapitalista uralkodó osztály tagja lett a szocialista vezetés megítélése szerint. Jött is párszor a lefüggönyözött autó, bevitték az „ávósok” apámat, vallatták nemlétező vétkeikért. (Lásd még Bacsó Béla filmjét, a Tanút.)

Ilyen előzmények után a gimnázium szankciókat alkalmazott velem szemben, továbbtanulásra nem javasoltak, termelő munkára igen. Így lettem vasesztergályos. Kitanultam a szakmát, de többre hivatottnak éreztem magam, a színjátszás, irodalom, művészet jobban érdekelt, így jelentkeztem a népművelő-könyvtáros szakra. A „pedigrém” most már rendben volt a munkás évekkel a hátam mögött, ekkorra azonban a származási kategorizálást eltörölték. Fellelegezhettem, és a szombathelyi nyugatias szelek egy egészségesebb, felszabadultabb légkört éreztettek velem. Főleg akkor éltem át ezt, mikor felvételt nyertem a főiskolára.

A felvételre utazásom igen kalandos volt, akkor még volt belföldi repülő – közlekedés, gondoltam kipróbálom, - bár ne tettem volna. Egy, a háborúból kimustrált Dakota géppel utaztunk menetrend szerint, azonban a gép Zalaegerszegen kényszerleszállást hajtott végre. Ijesztően ugrált a füves leszállóhelyen, az utasok egymás hegyén-hátán landoltak. Nagyobb baj nem történt, de a gép felmondta a szolgálatot, stoppal kellett tovább menni. Útközben még a milíciára is bevitték, faggattak,

mert határsáv igazolás is kellett azokban az időkben. A felvételi papírral igazoltam magam, így aztán nagy ügyel-bajjal késő este megérkeztem Szombathelyre. Még szerencse, hogy egy nappal történt a „nagy utazásom” a felvételem előtt, - kicsit körül akartam nézni abban a városban, ahol még életemben nem jártam. Ebből aznap nem lett semmi, sőt még a szállodában sem kaptam helyet végül áthidaló megoldásként egy fürdőkádban ágyaztak meg, ott húztam meg magam.

Rosszul indult, de jó vége lett. A felvételem jól sikerült, boldog voltam, hogy felvettek.

1962. szeptember elején egy hétfői napon volt az ünnepélyes megnyitó, amikor a népművelés akkori miniszterhelyettese mondott beszédet és egyúttal köszöntött bennünket, az ország első népművelő – könyvtáros főiskolai hallgatóit. Kedden már előadás volt, tájékoztattak bennünket a tantárgyakról, voltak gyakorlati tárgyak és a főtárgyak, amelyekből kollokválni és szigorlatozni kell. Kollégisták lettünk, kollégiumi díjat is kellett fizetni a szociális helyzettől függően. A kollégiumi díjban napi háromszori étkezés és a fehérnemű mosás is benne van. (A kollégiumi díj 200.-Ft volt havonta.) A tankönyvekért is fizetni kellett, de sok belőlük egészen a három évig elkísért bennünket. Folyamatosan leveleztem szüleimmel, édesapám is nagyon örült és mindig arra biztatott, hogy kitartóan, szívvel-lélekkel fogjam meg egyetlen kötelességemet, a dolog végét, a tanulást. Persze én is mindent megígértem és jó érzéssel töltött el, hogy van miért tanulnom, hiszen ez a népművelés – szemben az eddigi homályos sodródásommal, határozott vágyam és célkitűzésem lesz és három év elteltével hivatásommá válik.

A várom nagyon megtetszett, beleszoktam a környezetbe, barátokat szereztem, társaságom lett, jól éreztem magam a közösségben, a főiskolán, a kollégiumban, a Perint partján, Tóth Géza olimpiai bajnok súlyemelő néhány edzésén, az edzőteremben, Gerecs Laci művelődési házában.

A kollégiumban eleinte viszolyogtam a „tömegnyomortól”, emeletes ágyakon, 12-en voltunk elhelyezve az intézet második emeletének termében. Nyomasztó volt a rendtartás, este 10 órától „kijárási tilalom”. Késő este bejönni lehetett, csak kapupénz járt a portásnak. Egészen új volt nekem ez a kollégiumi élet, de hamar megtaláltam az alkalmazkodás módját.

Az jól esett, hogy a tanárok felnőttként kezeltek, kollégának szólították az embert, kezdtem megérteni, mit jelent az egyetemi polgári szabad élet.

Az élelemellátás elfogadható volt, bár sokan mindig éhesek voltunk, ha másra nem, a kultúrára kifejezetten. Rövidesen bevezették a 10 órás tejet kiflivel, de reggelire, vacsorára tea is volt bármely mennyiségben. Nem mondhatnám, hogy az étkezéstől összeszűkült a gyomrom, azt viszont

igen, hogy a fejtágítástól agysejtjeim kezdtek kiszélesedni.

Akkoriban sok nevezetességet megnéztem. Új városomban a római kori emlékek közül megismertem a Rom-kertet, az Isis-szentélyt. A Kálváriát. Az óriási római utak, mozaik paloták, római templom maradványok a régi korok levegőjét, a kor magas szintű művészetét tükrözve ámulattal töltötték el. Az is látható volt, hogy a város vezetése nagy súlyt fektet a régi római emlékek feltárására, mellette a modern építkezések, sportkombinát, fedett uszoda akkori beruházásaival, fejlesztéseivel.

Sokat jártam a megyei könyvtárba, voltak kötelező irodalmak, olvasmányok, amelyeket helybenolvasással, vagy kölcsönzéssel lehetett elsajátítani.

Emlékszem, volt egy ismerkedési est a főiskolán, a pedagógiai és a népművelő-könyvtárosi főiskolai kar hallgatói számára. Ez afféle bemutatkozás, Ki mit tud volt, ahol én elszavaltam Petőfi Sándor versét a Csámpás legényt, majd Tömörkény István novelláját mondtam el, Az öreg embőr napáldozatját. Főleg a novella nagyon tetszett mindenkinek, ettől kezdve én lettem a „Matykó”, rám ragasztották a novellában szereplő félszemű varjú neve után ezt a becenevet. Azóta is Matykó vagyok sokaknak. Örülök, ha becézgetnek.

Ahogy belelendültem a főiskolai tanulmányokba, megszerettem a kedvenc tanárok előadásait, egy-egy pedagógus ugyanis képes megszerettetni azt az ismeretanyagot, amelyet előad. Sajnos, ezek az igazán kiemelkedő pedagógus egyéniségek már nincsenek közöttünk, de nevük fényesen csillog emlékezetemben. Azt is megállapítottam, hogy a filozófiának olyan tolvajnyelve van, amitől kétfelé áll a fejem, főleg amikor azt próbálták belemagyarázni az alapkérdésbe, hogy a lét határozza meg a tudatot. Azóta már megdőlt az a történelemhamisítás is, amit az 1956-os forradalomról tanítottak akkoriban. Persze még senki sem gondolta akkor, hogy lesz egyszer egy rendszerváltás.

Utólag bölcselkedem én is, akkor nem éreztem az agymosást.

Mindamellet érdekes és izgalmas volt minden tantárgy, az akkori viszonyokat tükrözve. Pl. Vanszlov esztétikája jó töltött káposzta, kissé nehézkes, de érthető. Zolnai: Miért szép a szép könyve könnyen megemészthető, élvezetesen meséli el a művészeteket.

Majdnem minden tantárgy az újdonság erejével hatott, amikor kezdtük megismerni ezeket az új ismereteket, akkor döböntem rá, hogy tudásom egy gyűszűbe fér.

De már benne voltunk nyakig a programokban, mehettünk színházba, darabokat néztünk, Jancsó Adrienne szavaló este, hangversenyekre jártunk, TIT rendezvényekre, Regélő városok előadás-

sorozatra stb. Kedves emlékű nagy tudású tanárom, Kocsis László, Észak fényei előadására felkért a finn nemzeti himnusz előadására. Szemléltettem az előadását. Ezek a módszerek fontosak voltak, amelyek később is kamatoztak a rendezvényeim tervezésében, széleskörű kulturális szemléletmódot eredményezett, Kocsis tanár úrnak volt még egy igazán emlékezetes műsora a „Tánc a költészetben. Ebben a műsorban a főiskola nagytermének színpadán bécsi keringőt és tangót táncoltam egy pedagógus hallgató lány partneremmel. A táncunk olyan jól sikerült, hogy a szűk színpadon egy ízben elcsúsztunk, én pedig a partneremre estem, félre érthető pozícióban. A közönség, a főiskola hallgatósága és a tanári kar krémje, a meghívott vendégek visítottak és fuldoklottak a kacagástól, a partnerem barátja pedig hónapokig üzengette, hogy belapítja a számat. De nagy siker volt Weöres Sándor Ráthához szól barátnője c. verse is, szintén előadásomban, amely elsősorban a szombathelyi születésű zseniális költő ritmikus, csodálatos versének szólt, akit később alkalmam volt személyesen is megismerni. Ezt Benke Éva tanárnőnek köszönhetem, aki Keszthelyre vitt Irodalmi Színpadával többek közt engem is Weöres S. szerkesztett műsorával, a Dunántúl főiskolásainak és egyetemeinek Helikon ünnepségére. Nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy Weöres Sándor személyesen tekintette meg műsorunk próbáját Keszthelyen. Benke Éva Irodalmi Színpadával nagy élmények sorozatát éltem át. A mai orosz lírával szinte „turnéztunk”, többször előadtuk Szombathelyen, Zalaegerszegen, voltunk Szegeden is, de legemlékezetesebb műsorunk az 1965-ös Ki mit tud döntője a Magyar Televízióban, ahol az előkelő II. helyezést értük el. Azon a felejthetetlen döntőn 3 napot töltöttünk Budapesten, az első napon a Római parton volt a szálláshelyünk, másnap, harmadnap a Citadellán, a Gellért hegyen sétálgattunk Szále Lacival, aki szintén oszlopos tagja volt az Irodalmi Színpadnak. Rengeteget próbáltunk a TV-ben, egész Szombathely értünk drukkolt egy emberként a főiskola hallgatóságával. De időben előre szaladtam, rendkívül gazdag felkészítő munka folytatódott a második, harmadik évünkben. Bedobtak bennünket a gyakorlati munka mély vizébe, mentünk falura, Déryné Színház tájelőadását nézni, művelődési házakba, tanulmányoztuk a klubok munkáját, az ismeretterjesztést, a könyvtári munkát, állandó határsáv igazolványunk volt, bejártuk szinte egész Vas megyét. Dolgoztunk, értékeltünk, vitakoztunk, szinte repült számunkra az idő. Arra hajazott a szombathelyi népművelés koncepciója, hogy az elmélet próbája a gyakorlat, a népművelés pedig az a hivatás, amelyet megállás nélkül csinálni kell.. Azt akarták tanáraink, hogy sokoldalúan képzett szakemberek legyünk és korszerű alpműveltséget tudjunk majd szolgáltatni az embereknek. Érdekes, izgalmas feladat volt

ez és én ezzel ma is egyet értek. De ez nagyon sok energiát igényel. És úgy éreztem, hogy akkor még nem voltak didaktikailag, pedagógiailag, andragógiailag járt utak, csak útmutató szempontok, sötétben tapogatóztunk. Tudtuk, láttuk, hogy főleg községekben, faluhelyen mutatkoznak az akadályok a népművelés előtt, de hogyan lehet az elmaradottságot felszámolni, a tudatot formálni? Ez itt a nagy kérdés a mai napig! Mi a korszerű világkép, amikor ma megtudjuk, hogy mi történt tegnap New Yorkban? Ezekre a nagy kérdésekre a mai hallgatóságnak, a mai oktatóknak, pedagógusoknak, andragógusoknak kell megadni a feleletet.

A főiskolai oktatásról még annyit, a nyelvoktatás csak tessék-lássék módon történt, helyesebb lett volna, ha nyelvvizsgálóhoz kapcsolódik az államvizsga. Sok dolgozatot, tanulmányt, könyvismertetést, ismeretterjesztő előadást kellett írásban beadnunk, némelyeknek nem sok köze volt a tényleges népművelési feladatokhoz.

A néptánc és színjátszó köri foglalkozásoknak örültem, nagyra becsültem a néhai Pesovár Ernő néptáncvezető munkáját, természetesen Benke Éva kiváló munkáját is.

A gépírás oktatás fontos lett volna, de súlytalanná volt, mert nem követelték meg szigorúan a vakírás elsajátítását.

A kollégiumban később, ahogy egyre jobban összeszoktunk, kialakult az a kedvező légkör, amely fontos volt a közös munkához. Sok barátság alakult. Az intézeti kollégiumi helyzet a második évtől megváltozott. Talán azért történt, hogy a fiú kollégiumot kipaterolták az intézetből mert helyszükében volt a főiskola. De rossz nyelvek szerint más oka volt. Bennfentesek az intézetet „tisztes úriháznak” hívták, mert a fiúk, lányok közösen lakják és csak egy folyosó választja el őket egymástól. Egyesek nem bírnak a vérükkel, örökké párosan mocoognak esténként a sötét folyosókon. Szóval volt itt romantika is, de a kollégiumi rendtartás soha nem avatkozott bele az intim, magánéleti kérdésekbe. Intézeti szerelmek természetesen szövődtek akkor is, ami csak megszépítette a főiskolai éveket.

Sok egyéb felejthetetlen élményben volt részem a főiskolai évek során; szerepeltem Hajnal Rezső barátom modern egyfelvonásos rendezésében, A padban, magam is rendeztem egy kis félórás zenés – énekes krimi, a Giccs parádét. Ebben nagyot alkottunk Lehel Anikó, Bánki Szilárd, Szále László, Tóth István tehetséges évfolyamtársaimmal és Zacher Sándor pedagógus hallgatóval. Rendeztem a II. évben a gólyabál műsorát is. Közreműködtem Bornemisza László festőművész szombathelyi kiállításának megszervezésében, méghozzá olyan módon, hogy előzetesen a Jelent-

kezünk folyóiratunkban kecskeméti kiállításáról írtam kritikát.

Udvaros Dorottya színművésznő édesapjával, Udvaros Bélával régi ismeretségünk révén dráma-történeti sorozatot szerveztem az „Adyban”, amelyben Hajnal Rezsővel, Szále Lacival közreműköd-tünk az irodalmi szemelvények tolmácsolásával.

Végezetül, de nem utolsó sorban megemlékezhetnék Nagy Árpád csodálatos diavetítéses művészet-történeti előadásairól, aki majdnem két méter magas volt és olyan vékony, mint a lécs. Ezért is „Léc-nek” hívtuk. A Kiss Gyuszi „pótapánk”, aki országjárásra vitt bennünket, Magyarország kulturális nevezetességeit érintve bemutatta kis hazánk nevezetességeit. Aki a magyarság néprajzi, népzenei és népdalkincseit folyamatosan megismertette velünk, aki maga volt a két lábon járó nótafa, az ő – népművelő, aki megtanított bennünket a nemzeti kultúrkincseink és igazi, hiteles művelődési érté-keink szeretetére és megbecsülésére.

Egyvalaki maradt, akinek mindent köszönhetünk, a nagy intézményszervező, kétségkívül Szalay László! Nyugodjon békében, ő mindent a főiskola érdekében tett és teremtett egész életében.